

Néhány elsárgult fotó és ami mögötte van

(100 esztendeje kezdődött az I. és 75. éve a II. világháború)

Prológus:

Nyugdíjaztak. Végül is elmúltam 65 éves. Több időm maradt a családra, a hobbira, a bajtársakra. Biztos ez? A „nagy fényképválogatás” közben kipattant a szikra: Toljuk ezt a három tevékenységet egybe. Fel fogom deríteni a nagyapáim katonamúltját az I. világháborúban. A nagyszülők családtagok, annyira élveztem Puskás Tivadar után kutakodni a levéltárban, és mindkét háború kezdetének kerek évfordulója van.

1. Premiszák:

i.) Gyermekek és diák éveimet a Kissvábhegy oldalában éltem le. Szobánk ablaka a Hadtörténeti Múzeumra nyílt. Előfurakodnak a boldog gyermekkori élmények, így akár 60 évet is fiatalodhatok amikor a HM-HIM-be léphetek be. Megaztán, az elmúlt 10 éves Puskás kutatás is ellehetetlenült volna a vári munkatársak önzetlen, értő segítségével.

ii.) Családunk Badacsonyból, pontosan Badacsonytördemicről való. Szüleim és nagyszüleim is ott születtek, akkor még Tördemic, majd Nemestördemicz volt a falu neve és Zala megye tapolczai járáshoz tartozott. Általános iskolás koromig a nyarak nagy részét Tördemicen töltöttem. Szüleimmel besegítettünk az egyre idősödő nagyik a paraszti munkájába. (A technikai időkben ez már részemről elmaradt, hiszen a termelési gyakorlat töltötte ki nyaraim nagy részét.)

Apai nagyapám Horváth Gábor egy ezermester volt. Szerette a lovakat. A lovaskocsiját is folyamatosan „tuningolta”. Ímádozott anekdotázni. Csak a kulcsszavak, a már többször emlegetett kifejezések villannak fel a feledés homályából: Galicia; Isonzó; Mindig győztünk, de a politikusok a zöld asztalnál... *(Mi lehetett az a tragikus zöld asztal? Elmélkedtem.)* Aztán „rekum”, „linkcum”, meg a „káplár”, és még hadonászott is hozzá a kapanyélel. *(Talán papok is voltak a seregben?)* A 6 ló, a fogat, még az ágyú végre érhető volt. I. világháborús „SKODA” ágyukat láttam is várban a Múzeum előtt. Meg is kérdeztem: „Horipapa, menetben Te melyik oldalán ültél az ágyúnak?”

„Én nem az ágyun ültem, hanem az ágyút húzó 6 ló közül a bal oldali elsón.” –válaszolta. *(Szegény pacik, nem csak húzni, még cipelni is kellett nekik a katonákat. Még jó, hogy Horipapa kicsi, vékony ember volt.)*

iii.) Anyai nagyapám, Kúlcspapa teljesen más természetű volt. Ő soha nem mesélt nekem. Neki nem voltak lovai. A házuk ütött-kopott, nádfedeles volt szabadkéménnyel. Egy csodálatos cirmos cica dorombolt naphosszat a sparhelt alatt. A Kúlcspapát minden hivatalos iratban Kulcsár Istvánnak nevezték. Csak Édesanyám halála után, amikor ki kellett váltani a születési anyakönyvi kivonatát, derült ki, hogy a hivatalos neve Horváth-Kulcsár István, sőt mivel az Ő apját is így hívták, Ő volt ifj. Horváth-Kulcsár István. Édesapám, aki nagyon szelid természetű vej volt, jól kijött apósával. Többször is hallottam, hogy cukkolják egymást. „Pista bátyám, mondtam már, hogy amikor a Kárpátokban az Árpád vonalnál harcoltunk '44-ben a ruszok ellen, megtaláltam a gyalogsági ásóját? Csak addigra elkorhadt a nyele. Nem tudtam lövész árkot ásni vele. Mesélje már el, hogy felejtette ott a nagy rohanásban.” „Édes fiam az enyémet ugyan nem találhattad meg, mert én telefonos katona voltam a hadnagy úr mellett. Nekem nem ásóm volt, hanem emelővellám, meg egy spulni derót a hatámon.”

Tehát Kúlcspapa szakmabeli lehetett: könnyűvezetékes híradó. *(Igy már mindent értek, keresztbe öröklődnek a gének. A fiúk anyai ágról. De ott is a nagyanya a domináns! Vagy nem? Na mindegy: a lényeg én is híradó lettem.)*

iv.) Akkor még itt vannak a fotók. Elég megbarnultak, de az alakok jól felismerhetők. A készítés helye pedig rá lett nyomtatva: Tapocza, Szombathely, Kőszeg.

2. Horváth-Kulcsár István, Tördemic, 1887.

(Nagyapám, az anyai ágról)

Ennyi, dr. Bonhardt ezredes úrnak a HM-HIM Hadtörténelmi Levéltár és Irattár igazgatójának elég is volt. *(Csak a kitüntetési javaslatok maradtak meg az I. világháború anyagból.)* És lássatok csodát, az én morcos, munkába összetöpörödött Kulcsipapám a nagykanizsai kir. 20. gyalogezredben harcolta végig a „Nagy Háborút. Nem is akárhogyan! *(Akkor most az anekdotázó stílusról térjünk át a kőkemény bizonyítások mezejére.)*

Amiről írás van

A HM-HIM levéltárában található Bronz Vitézségi Éremre javasoltak között szerepel: Horváth-Kulcsár István (1887; 1914-353), a kir. 20. gyalogezred tizedese. Az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásáért, 12 havi frontszolgálat után.

(Mindez osztrákul, ami nem azonos a mostani némettel, kézzel írva, gót betűkkel.)

Tehát:

- 1887-ben született.
- 1914-ben sorozták életében először, tehát
- 21 éves korában nem volt katona.
- Mivel 30 évnél fiatalabb, tényleges katona. *(Ez volt a sorállományúak akkori elnevezése.)*
- Altiszt.

Indoklás: 1915. március 18-án került a frontra. 1915. május 16-án betegszabadságra küldik. 1915. június 15-én ismét a harctéren, egészen 1916. április 18-ig. Ez után ismét betegszabadság következik a nagykanizsai pótzászlóaljnál, ahonnan. 1917. február 10-én viszik vissza a Kárpátokba. Ez után javasolják Bronz Vitézségi Érem kitüntetésre, hiszen meg volt a 12 hónapos frontszolgálat és nem terítette le egyik „eltévedt golyó” sem.

(Ha hősi halált halt volna, akkor az árvái egy „kisezüst”érmét kaptak volna a csomagban.)

Nézzük, hogy a kérdéses időszakban merre harcolt a kir. 20. gyalogezred!

Előzmények:

- 1914. június 28.-án Gavrilo Princip Szarajevóban megölte Ferenc Ferdinánd főherceg, trónörökösét és feleségét.
- 1914. július 25.-én részleges mozgósítást foganatosítottak a Monarchiában.
- 1914. július 31.-én délben Általános Mozgósítást rendeltek el a Monarchiában.
- Az orosz csapatok augusztus 2.-án átlépték a német határt.
- Augusztus 5-én a Monarchia hadatüzent Oroszországnak.
- Augusztus 4.-én Nagykanizsán kezdődött az I., a II. zászlóalj és a pótzászlóalj kiképzése.
- A kir. 20. gyalogezred a keleti *(galíciai)* hadszíntérre, *(a jelenlegi Lengyelországba,)* Przemyśl 30 km-es körzetébe vonult fel augusztus 21-ig.
- A tűzkeresztségen 1914. augusztus 28.-án az uhnovi csatában esett át az ezred, majd Lemberg irányába harcolt tovább.

Ezen idő alatt nagyapám, Horváth-Kulcsár István, ha az írásoknak hinni lehet, 27-28 éves újonc, Nagykanizsán gyalogos (telefonos?) kiképzésben vett részt, így most ugorjunk 6 hónapot az ezrednaplóban!

A 20. honvéd gyalogezredet 1915. február 13.-án áthelyezték a Kárpátokba Przemysl felmentésére indított támadáshoz. Ekkor harcoló létszámuk 2891 fő volt, 3 zászlóalj 12 századra osztva. A -25C fokos hóban 22 napi harc után 1719 főt veszítettek (60 eltűnt, 147 hősi halott, 555 sebesült és 620 beteg) Az utánpótlásra 1919. március. 13-án egy menetszázad érkezett 6 tiszttel és 240 fő legénységgel. **Ezzel érkezhetett Horváth-Kulcsár István a frontra, így március 18-án már felvehette a frontszolgálatot.** (A következő VIII. menetzászlóalj 11 tiszttel és 672 fő legénységgel csak március 21.-én érkezett meg.)

Az ezred áprilisi vesztesége 1035 fő volt. (A menetszázadok folyamatosan jöttek a „nagy mézsárszékre”.) Az ezred április 24-én tartalékba vonul. Május 1-jén Méhesfalvánál szemlét tart a 2. hadsereg, a VIII. hadtest és a 41. hadosztály parancsnoksága. Ezen osztnak először kitüntetések és maximum 2 hetes szabadságot.

A keleti fronton a változást az 1915. május 5.-i gorlicei áttörés hozta meg. A kir. 20. honvéd gyalogezredet május 13.-án vonatra rakták és átszállították Észak-Galíciába. Staszownál az 1. hadsereg, II. hadtest, 41. hadosztály kötelékébe kerül. Az ezrednél a tisztek és a legénység között is sárgaság tör ki. Ebben szenvedett Kúlcspapi is 1915. május 16. és június 15. között.

Az új fronton állóháború alakult ki, így az ezred kiváló élelmező tisztje nagy gondot fordíthatott a változatos étrendre, ami akkor és ott, nem volt egyszerű feladat. Biztosította a napi háromszori étkezést. Ennek következtében a sárgaságban szenvedők, közöttük a nagyapám is június közepére felgyógyult. (Ezúton szeretném megköszönni Kárpáti Sándor tart. hadnagy úrnak, hogy Kúlcspapa regenerálásával lehetővé tette, hogy később megszülethessek.)

Przemysl visszafoglalása (1915. június 3.) után az újabb, a már XI. menetzászlóalj is megérkezett 18 tiszttel és 750 főnyi legénységgel. Így az ezred létszáma ismét 3000 fő fölé emelkedett, és a 4. hadsereg kötelékébe helyezték át.

Az elkövetkező 10 hónapban a kir. 20 gyalogezred igen kemény frontszolgálatának aktív tagja volt Horváth-Kulcsár István tényleges harcos.

A veszteségek igen magasra szöktek, melynek pótlására átlagosan havonta jönnek az 500-600 fős menetzászlóaljok. Kezdetben sok volt az eltűnt, a hősi halott és a sebesült. A harcok csitulásával, a front **megmerevedésével** egyre több a beteg.

Míg októberben 68 hősi halott, 225 sebesült, 256 fogoly és 94 beteg volt. Addig az 1916. januártól – májusig, tehát az 5 hónapi veszteség: 14 hősi halott, 44 sebesült és 1063 beteg. (Megjelent a kolera is.) Kúlcspapa is megkapta ismét a sárgaságot, így hátra küldték. Egészen 1917. február 28-ig nincs frontszolgálatban.

Közben azonban a világ nagyon-nagyon sokat változott

1916. november 22-én, 76 éves korában meghalt I. Ferenc József Magyarország apostoli királya. 1916. december 2.-tól Károly lett a Monarchia császára, akit december 30-án a Budavári Mátyás templomban IV. Károly néven az utolsó magyar királlyá koronázták 29 évesen. Béketárgyalási kísérletei a „Nagy Háború” befejezésére kudarcot vallottak. A katonák felesküdték az új uralkodóra, és a háború folytatódott. Az újdonság a Huszasoknál a telefonos tiszt megjelenése, és a gázálcok kiosztása volt. Az ezredet december 8-án indították az olasz frontra. (Ebben az időszakban kezdődött meg az arcvonalban védelmi feladatot ellátó századok 14 naponkénti ciklikus cseréje. Valamint a legénység 120-150 fős csoportokba történő 14 napos „üdülési szabadságra” küldése. Mindkét eljárás erősen növelte az ezred morálját.)

Az Isonzó melletti védővonalak átvételét közel 2 hónapos, fegyvernemi és „építészeti” (drótkadály építés, kavernarobbantás, fedezéképítés...) gyakorlás előzte meg. Ezen

munkálatok befejezésére érkezett meg Kulcsipapa 1917. február 10-én közel 10 hónapos hátországi szolgálat után. Nagy valószínűséggel a kir. 20. gyalogezred székhelyén, Nagykanizsán kigyógyították a sárgaságból. Gázálarc és telefonos kiképzést kapott, tizedessé léptették elő. Aktívan részt vett a folyamatosan behívott újoncok, tartalékosok és népfelkelők kiképzésében, a menetzászlóaljok összeállításában és frontra indításában. Ekkor már több mint egy éves frontszolgálata volt. Kevés ilyen tapasztalt harcos maradt életben az Isonzó mellett, így aztán valószínűsíthető, hogy XXV. menetzászlóaljjal ismét megérkezett az ezred védvonalához.

További írásos adat a levéltárban nem állt rendelkezésemre, csak a „**Rendeleti Közlöny**”, melynek 1918. július 24-én megjelent 101. száma, 2896. oldalán a „Magyar királyi honvédelmi miniszteri rendeletek” rovatban. Adományozott a hadrákelt seregnél. Ő császári és apostoli királyi felsége által erre felhatalmazott parancsnokság által: az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásának elismerésül, a bronz vitézségi érem:

Horváth-Kulcsár István (1887; 1914-353.) tizedesnek, a kir. 20. honvéd gyalogezredben.
„Báró Szurmay Sándor s. k.”

A Rendeleti Közlönyben leírtak mindenben megegyeznek a 41. honvéd gyaloghadosztály parancsnok által felterjesztett névsorral. Megjelenésére azonban több hónapot kellett várni. Közben a kir. 20. gyalogezred aktívan részt vett a 10. Isonzó-csatában 1917. május 14. és június 7. között 75 hősi halott, 332 sebesült és 193 beteg árán védte meg állásait. A veszteségek pótlására két menetzászlóaljra a XXVII-re és a XXVIII-ra is szükség volt. 1917. augusztus 18. és szeptember 8. között jött a 11. Isonzó-csata, mely közel 1000 fős véráldozatot követelt. A 12. Isonzó-csatában október 25-én beszálltak a németek is és november 10-re egészen a Piavé-ig törtek előre, csekély veszteséggel.

Ezek után közel egy évig állóháború folyt a Piave mentén. Mi sem jellemzi jobban a veszteségeket, minthogy még a XXXIV. menetzászlóaljra is szükség volt. Ebben az időszakban mivel a 20. gyalogezred több alkalommal is volt tartalékban, az átlagos 110 tiszti és 3150 legénységi állomány 10-15% volt szabadságon.

Az állóháborúnak, az olaszokkal szövetséges hatalmak 1918. október 24.-i támadása vetett véget. Ez után, már folyamatos visszavonulás következett, egészen november 8-ig, a **gemonai** fegyverletételig. Nagykanizsára, november 21-én estére 23 tiszt és 201 legénység érkezett meg.

A **Huszások** vitéz helytállását két adattal lehetne legjobban jellemezni:

1. Több mint 50 hónapos harctéri tevékenységük alatt, a tisztek 393 darab, a legénység 12.513 darab kitüntetést kaptak. *(Utóbbi megosztása: 6 arany, 840 „nagyezüst”, 4785 „kisezüst” és 6698 bronz vitézségi érem.)*
2. 1918-ban IV. Károly magyar király, ezred tulajdonossá nevezte ki báró Szurmay Sándor honvédelmi minisztert. Magyar királyi gyalogezreddel ez még soha nem fordult elő. *(A cs. és kir. hadseregben is csak a Harminckettes gyalogezrednek volt tulajdonosa.)*

Ami, több éves családfakutatás után a fotókból kiolvasható

Az 1. fotó címe lehetne: „Búcsú a családtól a frontra indulás előtt.” Nagypám 27 éves, ifj. Horváth-Kulcsár István, hiszen apja, dédapám, ekkor még csak 54 éves, és majd csak az 1926-ban kiadott vadász igazolványában nevezik id. Horváth-Kulcsár Istvánként. Jobbján 22 éves felesége, Szép Ilona. A széken az egy éves körüli trónörökös *(legifjabb)* Horváth-Kulcsár István *(a ruha megtévesztő)*.

Három éve házasodtak össze. Rá 14 hónapra jött Jenőke, aki sajnos csak 20 napot élt. „Ezzel a vasgyúró Pistával remélem minden rendben lesz”. Utóbbiak a büszke apa gondolatai. Folytassuk is vele a képzelt riportot:

„Szép élet a katonáélet. Még csak 6 hónapja vonultam be Nagykanizsára a Magyar Királyi 20. önálló gyalogezredbe és már is lövész vagyok. Remélem, látjátok a bojtot a dragonyomon. Mire kiérünk a muszka frontra, örvezető leszek. Az őrmester úr javaslatát, a hadnagy úr is támogatta. Nem hiába én vagyok a menetszázad legjobb lövésze. Büszke is rám Édesapám, az öreg Kulcsár, a mezei nyulak réme. Anno 1908-ban Idesanyám elintézte, hogy ne sorozzanak. Akkor nagyon-nagy szükség volt otthon a munkáskézre. Hecceltek is a cimborák: „Mind elvitték a legények elejét! Maradt itthon kettő-három nyomorult, rátok lányok, még az ég is beborult”. No, annak már vége! Én is Ferencz Jóska snájdig katonája lettem.

1. Búcsú a családtól a frontra indulás előtt

Nővérem, a Naca, már férjhez ment ahhoz a részeges Varga Jóskához. Még jó, hogy elköltöztek Ábrahám-hegyre. Azt, itt maradt még három lány. A Vilma már 25 éves, lassan vénlány lesz. Az uzsai molnár csapja neki a szelet: a Bellovits Pista. Össze illenek, mint a zsák a foltyával. Templom az igen, kocsma, tánc, multság, mi egymás, az soha! Még tán meg se csókolták egymást! Hogy lesz ebből unoka Édesapámnak? A húgom, a Mari 12 évesen halt meg, hasi hagymázban. Ennek már, vagy 10 éve.

Az éppen 17 éves Böskére, meg a cserfes 15 éves Rozira nagyon vigyáz Idesapám. Belőlük lesz valami, a Szita Kari, a suszter, meg a kőműves Marton Kálmán tavaly akkora májusfát állítottak az udvarunkon, hogy még a fölső faluból is csodájára jártak. A lagzival persze várni kell: űket is besorozták. Még egy-két hónap, aztán vége a háborúnak. Ahogy szüleim 1908-ban engem, most a 20 éves Jóska öcsémet fogták vissza. Most ő rászakadt szegényre a paraszti munka dandárja. Emlékszem, mit összeheccelték a cimborák „Ábéce, Kúlcásár Pista a lúdtalpas kan réce!” – mondogatták. Anno ezt sikerült szegény Édesanyámnak elintéznie a doktor úrnál. Azóta is kap minden húsvétra egy kis hordó badacsonyit. Ides, áldott jó asszony. Mint első szülött fiát, természetesen engem szeret a legjobban. Írtam is neki, hogy jó lenne, ha eljönne Kanizsára az Ő nagy fia katonai eskütételére. El is jöttek Édesapámmal, meg Jóska öcsémmel, a parádés kocsi saroglyában egy kis hordó óborral. Azóta vallja az őrmester úr, hogy a „badacsonyi bornak nincsen párja, aki ezt issza, e-földön jut be a mennyországba!” Viszek is neki megint egy demizsonnal. Idesapám szerint, a '914-es termés igen csak jóra sikeredett. A drága hites feleségemet hála Istennek nem hozták magukkal. Neki most egyetlen dolga van: Etetni, gondozni a mi kicsiny Pistikénket. Mit is beszélek: a már közel egy éves legifjabb Horváth-Kúlcásár István Urat, aki már harmadik ezzel a névvel a Kúlcásár-Horváth családban... és egy vasgyúró. Úgy áll, mint a cövek. Nem is értem miért ezt a fekete temetési ruhát vette föl az én Ilonám. Végre nincs mit gyászolnunk. Megyek a frontra. Legyőzzük a muszkákat. Annyi pénzt kapok, hogy megvehetjük azt a 800 öles szőlőt, a „Fölső-hegyet” a Badacsony oldalában, a sziklák alatt. Végre szőlős-gazda lehetek. Saját szőlővel, présházzal és saját borunk lesz. A „Kúlcásár-Pista-Szép” bora, meg egy szódacsináló gyárat is veszek mellé. Nem értem drága feleségem, hogy miért könnyes a szemed, hiszen láthatod, ahogy a százados úr is megmondta „... szép élet a katonaélet. Csak a baj, hogy nehéz a viselet.”

A fiatalasszony szeméből éppen csak kitörölték a könnyeket. Mi lesz vele? Nézzük az ő, nagyanyám gondolatait: „Mit hoz, mit visz ez a '915-ös esztendő? Mert ugye '912. jól kezdődött: január 14-én, soha nem feledem a napot, a tördemici, sőt nemestördemici templomban oltár elé vezetett a falu legfessebb legénye, a táncos lábú Horváth Pista. *(Csak a papnál derült ki, hogy Kúlcásár-Horváth István a böcsületes neve. Ezt írták be neki a keresztelési anyakönyvbe.)* Beköltöztünk az öreganyámtól kapott házba, itt a jegyzőék mellett. Jaj, azok a mézes hetek... szüretre már gömbölyödött a hasam, de csak karácsonyra vettük észre. Nem volt nékem semmi bajom. Se szédülés, se hányinger... Végeztem ugyan úgy a házimunkát, meg a szőlőbe is kijártam. Gondoztam a 75 éves Eleonóra nagymamám. Főztem anyám féltestvére, a Németh Jenő bácsiékra is, hiszen igazából Ők vettek magukhoz. Nem áldotta meg az Úr Isten az ő gyönyörű szép házasságukat gyermekkel. Mi meg ott a szigligeti házban voltunk öten is gyermekek. Egy fiú a Jóska, meg négy leány: a Vilma, a Mari, a Treszka meg én, az Ilona. Egyszer, 6-8 éve Eleonóra nagymama elhozta második házasságából származó gyermekét Jenő bácsit és feleségét is. Édesanyám 1 éves korában halt meg az Ő apja: Somogyi József. Így aztán sokáig nem is tudta, hogy a Németh Feri bácsi nem az ő édesapja. A Jenő bácsi meg nem az Ő édestestvére. *(A faluban is csak a legöregebb vénasszonyok emlékeztek rá, hogy a nagymama drága, egy évig özvegy volt.)* Egy szó, mint száz, lánynézőbe jöttek a búcsúra a rokonok.

Nagyon szerettek volna egy saját gyermeket, s mivel nekik nem született engem adtak „kölcson”, hiszen már befejeztem az iskolát, csak a család kötött Szigligethez. *(A 3 km nem is távolság.)* Saját gyermeküként neveltek. Megtanítottak a házkörűli teendőkre. Magukkal vittek mindenhová. Még a templomban is a Németh-mama mellett ültem a padban, ami igen nagy megtiszteltetés volt. Amikor pedig eladó sorba kerültem, és megkérte a kezemet a Horváth Pista, rám írták a házat. Napokig el se hittem, csak mikor a jegyzőhöz is elvittek, akkor eszméltem föl álmomból.

1912 után jött az elátkozott '13-as esztendő. Csúcsos volt a hasam, kisfiút vártunk. Jenő bácsi tiszteletére Jenőnek hívtuk már a hasamban is. 1913. március 18-án becsapott a ménkü, és elhozta a Pokol minden ördögét. Bakonyi Józsefné, született Szép Mária nagynéném, a szigligeti falubíró felesége bánatában utána halt a férjének. Temetése nagyon megviselt. Akkor vettem észre, hogy mennyire eltávolodtam a családomtól, az édeseimtől... és jött a húsvét. Nekiálltam kimeszelné a ház homlokát. Rövid volt a meszelő nyele. Székre álltam. Megszédültem. Többre nem emlékszem. Amikor felébredtem a bába már tüsténkedett. Valahogy kinyomta belőlem a Jenőket. Kicsi volt, veres volt, de hála Istennek ordított, ahogy a kis torkán kifért. Először nem is értettem, hogy a bába miért kérdezte meg a nevét. Furcsálltam, hogy ott a hátulsó szobában azonnal meg is keresztelte. A nagymama meg még az nap bebugyolálta, és míg én aludtam elvitte a templomba. Csak a káplán úr volt ott. Ránézett, és Ő is azonnal megkeresztelte.

Így lett az én első szülött édes kisfiam Horváth Jenő. Élt 20 napot. Az Úr Isten elszólította az angyalkák közé. Az én hités uram azonnal mellém állt. „Fiatalok vagyunk. Az Isten elvette, az Isten ad helyette másikat.” - ismételtette. A Nagymama nem heverte ki az első dédunokája halálát. „Még jó, hogy elvittem a káplán úrhoz” - mondogatta, és még az év szeptemberében utána halt. Ő volt '913-ban a harmadik halott a családban. Büszke vagyok magamra, a halálos ágyán meg tudtam vigasztalni a nagyit, hogy már bennem dobog az új első dédunoka szívecskéje. Így aztán belenyugodva a gondviselés akaratába hunyta le munkában megfáradt szeméit.

Ez az örökmozgó, ez a zabagép 3 kiló 80-al született. Lassan egy éves, és még mindig szopik a drága. A mi első szent királyunkról Istvánnak lett keresztelve. Jó, az apja is Horváth-Kulcsár István: De Ő nagyon nem szereti a mi Szent István királyunkat, mivel szerinte ő adta a birtokot a papoknak. Aki aztán fényűzően pöffeszkednek, míg az Úr Jézus Krisztus egy szegény ácsmester fia volt. *(Ebben persze van igazság, de... na mindegy, mi augusztus 20-án ünnepeljük meg a kicsi fiam névnapját, a hités uramét meg karácsony másnapján tartjuk.)*

Ősszel behívták az Uramat Kanizsára katonának. Félttem ettől a háborútól. A gyerek miatt az esküjére se mentem el. Az Anyósom, meg az Apósom is azt mesélte, hogy parádés volt. Most van itthon először. Megy a muszkák ellen. Legszívesebben elrejténém. Rossz előérzetem van. Így kezdődött 1913-as esztendő is. Most, 1915 januárjában is egy haláleset: Vilma nagynéném férje Szigligeten 31 évesen korában „vízi betegségben” halt meg. És most március van. Közeleg a húsvét. Rettegek a húsvéttól. Az idén nem lesz kimeszelve a ház eleje!”

És szegény Kúlcsimamim, akkor még senki, Ő sem tudta, hogy Mária nagynénje férje már lassan két hónapja hősi halált halt az orosz fronton, alig 25 évesen. Aztán jött Szép Jóska bácsi, Bakonyi Pista bácsi, Horváth Jóska bácsi... Sóstai Pista bácsi, mind, mind rokon Szigligetről. Majd egy egész sorozat tördemici. A háború végére a királyi 20. gyalogezrednek közel 10.000 katonája halt hősi halált, esett fogságba, sebesült meg, de az Ő szeretett, drága hités Urára vigyázott az Úr Isten. A mellén kitüntetésekkel, a gallérján két csillaggal, káplárként jött haza.

Itt van még ez a „félénk kisfiú”. A család szemefénye. A „trónörökös”. Alig egy éves. Ijedten néz a fényképezőgép lencséjébe. Csak nem látja a saját jövőjét?

2. Már hárman várunk haza

Ezzel térjünk is át a 2. fényképre. A címe az lehetne: „Már **hárman** várunk haza.” Kúlsimama karjaiban a pólyás, Édesanyám, Horváth-Kulcsár Mária. Kúlsipapa 1916. április végén sárgaságot, esetleg hastífuszt kapott. Visszaszállították a nagykanizsai pótzászlóaljhoz. Ott, az egészséges bébiből ítélve, május végére már meg is gyógyították, mivel Édesanyám 1917. március 2-án született. Ezek után bátran kijelenthetjük, hogy akár 12 hónap galíciai frontszolgálat után is: az Édesanyánk főztje, az Édesapánk bora és a hites feleségünk csókja csodákra képes: Nincs az a „hasi hagymáz” baktérium, mely ezektől ne pusztulna el! Ez eset meg, 1916. júniusában Nemestördemiczen, a Szent István utca 67-ben is.

Mivel ekkor már báró Szurmay Sándor volt a magyar honvédelmi miniszter, így nagyapám az Ő katonája volt, tehát a költő szavaival élve:

„Báró Szurmay Sándor unokája vagyok én” is.

A 2. fotó büszke anyukája, Szép Ilona visszakarta az Urát. '20-ban megszüli a második Jenőket, aki aztán '21-ben, vörhenyben halt meg. Hat év kellett, hogy ezt a tragédiát kiheverje, így csak '27-ben és '29-ben szülte meg Lusi (*Ilona*) és Panni (*Anna*) lányát. Dolgos békeévek következtek. Majd a második háború elvitte első szülött fiát, és 1945-ben annak feleségét, tehát egyetlen menyét is. (*Az árván maradt első unokát nem ő, hanem a szomszéd faluban a másik nagymama nevelte fel.*) Mikor 1962-ben eltemette 75 éve, kemény munkában megöregedett urát, már 5 unokája volt. 1976-ban 84 évesen követte a sírba „táncos lábú ifjú” Horváth-Kulcsár Istvánt.

A 2. fotó szőke kisfiúja ijedten néz a „nagy fadobozba” és görcsösen kapaszkodik édesanyja szoknyájába. Ő lesz a következő háború áldozata, de azt már II. világháborúnak hívják. Az már egy másik történet lesz. Legifjabb Horváth-Kulcsár Istvánt szinte az esküvőről viszik ki a Don-kanyarhoz. Csak a felesége leveléből értesül, hogy Edit lánya megszületett. '43. nyarán „épségben” hazatér a poklok-pokolból, de saját szavaival élve: „a játék háborút”, a Kárpátok hadműveletet nem élte túl. 1944. nyarán, alig 30 évesen, hősi halált halt.

A 2. fotón a fényképész bácsit érdeklődő tekintettel fürkésző pólyás, Édesanyám. Ő is három csecsemőt temetett el 76 életéve alatt. Budapesten, az óvóhelyen élte át az ostrom soha el nem mesélt borzalmait. Megérte, mert saját szavaival. „Ha „kisfiamra”, meg a két „nagy unokámra” nézek, akkor csak hálát adhatok védőszentemnek, a Szűz Anyának.”

Megkésett bocsánatkérés

Drága Kúlcspapa! Kérlek, bocsásd meg nekem, unokádnak, hogy alig 10 évesen nem érttettem meg fájdalmadat. Köszönöm, hogy serdülő elmémet nem terhelte 3 csecsemő és 1 felnőtt testvéred, valamint 2 csecsemő és 1 felnőtt gyermeked korai halálával. Most 66 évesen, már megértem, hogy e családi tragédiák, és bajtársaid ezreinek elvesztése, hosszú életed során soha, egyetlen pillanatra sem engedted mosolyt csalni bajszos orcádra.

Nézem a családfát. Éppen 52 éve, 1962 májusában, elsőként rokonaim közül, hagytál itt bennünket. Nyugodj békében!

3. Horváth Gábor, Tördemic 1881.

(Nagyapám, az apai ágról)

Ezzel a névvel, és az Ezüstkalászos gazdák könyvében a 133. oldalon olvasható: „A világháborúban harctéri szolgálatot teljesített. Kitüntetései: Br. és Kcsk.” információval nem tűnt egyszerűnek a keresés.

Mivel, 1914. nyarán a világháború kitörésekor még mindenki úgy hitte, hogy „mire a levelek lehullanak, katonáink visszatérnek”, így aztán az első két évben a közlöny személyi részében csak a kitüntetett katonáknak nevét tüntették fel. 1917-től már a születési év és az első sorozás éve, valamint sorszáma is megjelent. *(1918-ban már a népfelőknek néha a lakhelyét is kiírták.)* A fenti információk alapján a keresés megkezdése előtt célszerűnek tűnt a fényképek alapján szűkíteni a Horváth Gáborok számát.

3. Bevonultak a tördemici legények (1902)

Ami a fotókból és a Horváth család ismert adataiból megfejthető

A 3. fotón egy nagyon fiatal, ijedt, vézna „kisfiú” látható katonaruhában. Az arcformájáról azonban felismerhető, hogy Ő a 21 éves Horváth Gábor. Tábori ruhában, a lábán csizmával. Az oldalán valószínű kard. *(Nagyon lehúzza a derékszíjat.)* A fénykép 1902-ben készülhetett, amikor a sorozóbizottság alkalmasnak minősítette és megkezdte tényleges katonai szolgálatát.

Nehéz címet adni a képnek. Annyi biztos, hogy nem látja azt a nagyívű kariert, melyet minden kétséget kizárólag az elkövetkező három éve alapoz meg. Anyai ágról örökölt fantasztikusan jó gén állománya következtében.

Édesanyja, Milkovics Teréz születési anyakönyvi bejegyzése: „apja bizonytalan”, vagyis törvénytelen gyermek volt. *(Akkor tájt kevés „zabigyerek” élte meg az egy éves kort. Milkovics-dédi, miután eltemette hites urát, megvárta két fiának és két vejének szerencsés hazaérkezését a Nagy Háborúból, 1919-ben, 62 évesen hagyta itt ezt az árnyékvilágot.)* Összesen négy gyermeket szült, és mindegyikőjük 80 évnél tovább élt. *(Se koraszülés, se vörheny, se toroklobb, se hasi hagymáz. Tanulmányozva a falusi anyakönyveket ez csodaszámaa mehetett.)* S mivel csodák nincsenek, a Dédinek zseniális anyának, asszonynak kellett lennie. Mind a négy gyermeke időben házasodott, és mindegyik párválasztása annyira sikeres volt, hogy a házastársak is több mint 70 évet éltek meg. Miért merem leírni mindezt?

Dédapám, Horváth Ignác egy öt gyermekes család, legkissebb fiaként született. Édesanyja, 42 éves korában szülte. Gyermekkorában elvesztette szüleit, így egyik mozgássérült nagynénje nevelte fel. Ignác-dédi kijátszva nevelőanyját, az iskola mellé járt, így analfabéta lett. Több családi okiratból (adás-vételi szerződés, kötelezettség vállalás, házassági szerződés) az alakapart keresztből látszik, hogy még a nevét sem tudja leírni. Ebben az összeálló párosban, ahol nem a suba - a subával, hanem a guba – a gubával, vagyis az árva a törvénytelenül áll össze, biztosan Milkovics-dédi volt a domináns pólus. Sanyarú, 17 évig tartó gyermekkorát, az apanélküliséget, egy harmonikusan szép, 43 éves párkapcsolat követte. Erről nincsenek írásos emlékek, de csak egy példás családi életre nevelés következménye lehetett a 20 unoka.

Visszatérve a 3. fotóhoz, én a „**Bevonultak a tördemici legények**” címet adnám. A kép ujonca csizmában áll, mely valamilyen lovas alakulatra utal. Lehetett akár huszár, akár lovaglótüzér, akár trén is.

A kérdés megválaszolásában sokat segít a 4. és 5. fotó, amelyek Szombathelyen készültek és egy snajdig huszárt ábrázolnak, a mellény ügyészségi jelvényvel. A szürke színű csákó és rajta *(nagyítóval)* olvasható 11-es szám összecseng, ezért bátran kimondhatjuk apai nagyapám, Horipapa a császári és királyi 11. huszárezredben töltötte tényleges katonai szolgálatát, ami ezen alakulatoknál akkor 3 évig, tehát nála 1905-ig tartott. *(Ez után 7 évig még tartalékban, valamint 12 évig póttartalékban volt köteles a hazát védeni.)*

Még a felületes szemlélő is észreveszi, hogy Horváth Gábor igen csak megemberesedett a szombathelyi közös huszárezredben eltöltött. Eltöltött? Nem! Végig küzdött három esztendő alatt. A nyápic kölyökből egy 24 éves, németül beszélő, sármos úriember lett. Azonnal el is kelt. Ő ekkor már „Subának” számított és az „egykező” Balatonedericsről választott, választottak neki feleséget. 1906. februárjában meg is tartották a lagzit. 15 hónapra rá jött az első gyermek: Gábor, majd két év múlva egy leány: Anna. Őt követte ismét két év múlva édesapám: Ferenc. Még az I. világháború előtt, augusztus közepén megszületett Terus.

4-5. Megjöttek a szombathelyi huszárok. Jöttek, láttak, győztek...

Utóbbi három gyermekük a 6. fotón is látható. A karonülő pufók kislány korából ítélve, 1915. nyarán készülhetett a kép. *(Terus nagynéném cipőjének talpán látszanak a fehér szögek. Még nem sokat tapcsikolhatott vele a sárban. Éppen, csak tud járni, tehát egy éves körüli lehet.)*

Az édesanya, Jobbágy Karolin arcáról halvány mosoly olvasható ki. „Jól választottam. Még a 10. házassági évfordulót sem ültük meg és már micsoda fantasztikusan szép négy gyermekünk van. Nemestördemicen ez a módi. Irigyelnek is az edericsei rokonok. Kérdezzetik is: „Lina mond, hogyan csinálod Te? Neked szebb a szőlőd. Legjobb a borod, és leghamarabb aratták le az ősziárpádat.” „Tudjátok, csak szervezés kérdése az egész. Mivel az uram a fronton védi a hazát, ezért a királytól annyi segílyt kapunk a négy gyerek miatt, amiből fussa ételre, napszámosra, meg bőrcipőre a kisebbik lányomnak is. Húzom a segílyt. Meg csak azért imádkozom vasárnaponként: Uram, az uramat csak haza segéld! Meghallgatta az Úr kérésemet, itt ül mellettem az én hites uram. Az én drága gyermekeim atyja, és itt fog ülni jövőre is, 10 év múlva is, 20 év múlva is.”

Igazán volt Horimamának. Az aranylakodalmukra még emlékszem is. Akkor a Kossuth rádióban volt egy „Szív küldi szívnek szívesen” című ajándék műsor. Az akkor, 1956. februárjában még élő négy gyermek és 10 unoka, összedobta a pénzt és ebben a műsorban köszöntötte az egész ország füle hallatára 50. házassági évfordulójukon a 75 éves Gábor bácsit és 71 éves Lina nénit.

Térjünk vissza a képre, melyen Horipapa elég „könnyed” tartásban ül. Jobb kezét felesége székének karfájára teszi. Balját meg apám vállán pihenteti. „Ki lehet ez a bácsi? – olvasható ki apám ijedt tekintetéből. A két kislány mereven néz a dobozba, ezt parancsolta nekik a fényképész bácsi. Ami meglepő számomra, hogy Horipapa arcán sem meghatottságot, sem félelmet nem látok. Legyen a kép címe „Úton a muszkákhoz benéztem hozzátok”. Felmerül a kérdés, hogy az elsőszülött fiú miért nincs a képen? A Horipapa válasza triviális:

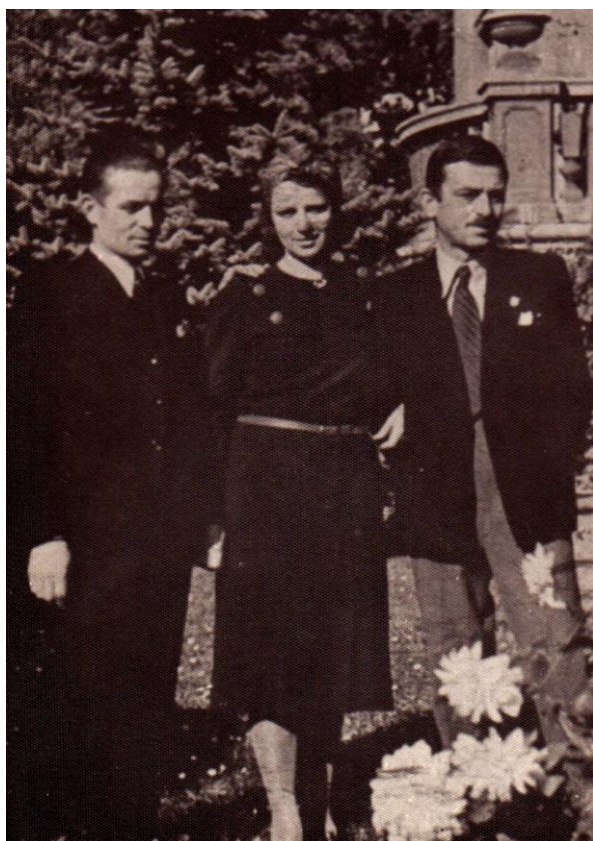
„Horváth Gábor (1907) már 8 éves, az iskolába tanul. Egy év múlva vége lesz a háborúnak. Ismét itthon leszek, és akkor őt is be vesszük a családi fotóba.”

6. Úton a muszkákhoz benéztem hozzátok

Mintha ezen fotó nem készült volna el! Vagy csak nem került a birtokunkba? Ez a fotó valóban nem készült el, és ez a család legnagyobb bánata. Horváth Gábor (1907) gyermek- és ifjúkoráról nincs fotó. Esküvőjéről nincs fotó. Temetéséről sincs fotó, de ez már egy másik történet. Ezt már II. világháborúnak hívjuk. Horváth Gábor (1881) és Jobbágy Karolin házasságából még három fiú született. 1923-ban Lajos, majd 1925-ben az ikrek: József és Sándor. Hirtelen a tördemici kétszobásban nagyon sokan lettek. Így aztán, 21 éves korában, Horváth Gábor (1907) elköltözött a családi házból. Sőt a faluból, meg a megyéből is. A legenda szerint, szerződéses katonának állt. (1932-ig nem volt sorozás.) Valamikor, valahol megnősült.

Annyi biztos, hogy 1937-ben született Budapesten Gábor fia. 1938-ban Lajos és 1940-ben Mária lánya. Ők már Nemestördemiczen lettek anyakönyvezve, és ekkor Horváth Gábor (1907) a tördemici kőbányában dolgozott.

7. A három Horváth testvér

8. Horváth Ferenc Kőszeg, 1934.

Az egyetlen fotó, ami róla megmaradt a 7. számú. Ez 1942 nyarán készült, Budán, szüleimnél a kertben. A képen a három Horváth testvér látható: Feri, Terus és jobbra Gábor (1907). Utóbbit még ezen a nyáron behívták a 9. hadosztály, 17. ezred, II. zászlóaljába Csáktornyára, majd a doni harcokban eltűnt. 1990 óta tudjuk, hogy 1943. június 15-én hadifogolykórházban halt meg valahol Szibériában. Isten nyugosztalja!

Ha már itt tartunk, had villogjak édesapámmal, Horváth Ferencsel. Ő már sorozott katona volt. A 8. kép Kőszegen készült leszerelése után, 1934-ben. Lövész bojt a vállán. Távírársz ügyességi jelvény a mellén. A II. világháborút a Kárpátokban kezdte, mint szakmabeli (*telefonos*) katona. Többször megsebesült, és a Keszthelyi-hegységben tizedesként úszta meg a hadifogságot. Szép kort, 88 évet élt meg. Isten nyugosztalja! (*Küzdelmes, de szép élete volt.*)

A további kutatás előtt mindenképpen tisztázni kell a rendelkezésre álló elektronikus születési adatbázisuk alapján, hogy 1881-ben Zala-megyében 3, Magyarországon 11 Horváth Gábor született, akik római katolikus szertartás, és 2, akit református szertartás szerint kereszteltek meg. A fenti 13-ból 10 volt dunántúli. Sajnos a halotti anyakönyvet nem digitalizálták, így az akkori – igen magas gyermek halandóságot figyelembevéve – akár 5 olyan katona is lehet, akinek a kitüntetési közleménye Horváth Gábor (1881, 1902 – xyz) formájú. A gyalogosokat, a légjárókat, a műszakiakat kizárhatjuk. Akik bronz vitézségérel többet kaptak, szintén kizárhatjuk. Kárlárnál soha nem volt magasabb rangja, tehát ez is egy szűrési lehetőség. (*Számomra az a legfontosabb, hogy életben maradt, maradandó sebesülése nem volt, fogságba sem esett.*)

Térjünk a lényegre

Dr. Bonhardt Attila ezredes úr, a HM-HIM Hadtörténeti Levél és Irattár igazgatója segített egy kicsit. *(Pontosabban, hatalmasat. Ezúton is köszönet néki!)*

- 1) **Horváth Gábor kir. 5. honvéd tábori tüzérezredben tizedes, majd szakaszvezető. Kisezüst, később Nagyezüst.**

Biztosan nem Ő, mert nem cs. és kir., mert magas a rang, mert nagyok a kitüntetések. *(Ha Horipapának lett volna „ezüstje”, akkor villogott volna vele az „Ezüstkalászos gazdák” könyvében.)*

- 2) **Horváth Gábor Soproni cs. és kir. 9. „Nádasdy” huszárezred. Született 1881, sorozva 1902. A háború alatt az ezred tábori postaszolgálatnál teljesített szolgálatot. Vas Érdemkeresztet kapott.**

Biztosan nem Ő, mert nagy a kitüntetés.

- 3) Végig néztem az összes magyar „Rendeleti Közlöny. A magyar kir. honvédség számára” című kiadvány névmutatóját 1914-1921. között. Anyai nagyapámat megtaláltam, de az összes kitüntetett Horváth Gábor között nem lehetett Horipapa!

És ekkor leesett a papír tantusz:: Horipapa cs. és kir. volt, tehát az Ő adatait a bécsi Verordnungsblatt für das k.u.k. Heer-ben kell keresni!

Az 1916. február 7.-i közlönyben:

„A 10. huszárezredben szolgáló Horváth Gábor tizedes Bronz Vitézségi Érdemrendet kapott az ellenség előtti helytállásért” 28 fő társaságában. *(Mind a 28-an magyar vezetékek és keresztnévet viseltek.)* A székesfehérvári cs. és kir. huszárezred száma volt a 10. Ők voltak a megénekeltektől, akik **„Jöttek, láttak, győztek, sok kislányt megfőztek.”**

Mi szól Horipapa ellen:

- 1) A 10-esek sorozási körzete Fejér, Tolna, Baranya és Somogy megye volt, nem Zala.
- 2) Nincs dátum a név mellett.

Mi szól Horipapa mellett:

- 1) A huszár fegyvernem és a tizedesi rang jó.
- 2) A 10-esek már túl vannak a legnagyobb I. világháborús fegyvertényükön a **limanowai** ütközeten, ahol 9. soproni, 13. kecskeméti és a 3. szegedi huszárezreddekekkel – 1914. december 5-13 között – feltartóztatták az **„orosz gőzhengert”**, egészen a 39. honvédhadosztály megérkezéséig. Tettükkel megvédték Magyarországot az orosz inváziótól, közel 80%-os veszteség árán.

(Hála és köszönet a hősöknek, 100 év távlatából is!)

Következtetés: Akkor veszteséget szenvedett a 10-es huszárezred, hogy saját sorozási körzetéből nem tudták azt pótolni, tehát a zalai öreg huszárokat is be kellett hívni. A 6. fotó feltételezett időpontjába (1915 nyara) az előbbieket beleférnek. Az is belefér, hogy nem huszár egyenruhában van a Horipapa. Hirtelen döntés lehetett a katasztrófális vérveszteség pótlásának zalai megoldás.

- 3) Egy 74 éves unokabátyám, aki nagy kedvence volt Horipapának, mindig is azt állította, hogy a faluból a katonák Badacsony felé, tehát a Balaton északi partján indultak el. Mindenki két lóval kellett, hogy bevonuljon, és az út több napig tartott. *(Egészen addig tévesnek tekintettem a „legendát”, míg ki nem derült a huszárlóvak pótlásának e módja.)* Kiadták, a lóhoz, lovagláshoz értő gazdáknak huszár pótlókat, akik a használatért „karbantartották” azokat. Ha szükséges volt, a szemlére, vagy a gyakorlatra be is vonultak velük. Horipapa az 1905-ös tartalékállományba vonulása után már volt akkora üzletember, hogy mindezt felvállalja.

Ekkor azt hittem, hogy felszállt a fehér füst, megvan a Horipapa. Aztán hamar kiderült, hogy van másik jelölt is.

Az 1918. február 23.-i közlönyben:

„A 36. tábor tüzérezredben szolgáló Horváth Gábor (1881, 1902) tüzér Bronz Vitézségi Érdemérmét kapott az ellenség előtti helyállásért” 12-ed magával. Ebben a listában mindenki 1876-1884 között született, tehát 34-42 éves. 21 éves korában mindenki volt tényleges katona, mégsem tartalékosok. *(Csak Gáspár Istvánnak és Horváth Gábornak van a magyar hangzású neve.)*

Mennyi az esély Horipapára? Csak a születési és sorozási év jó. Ja, még a lovaglótüzér is megfelelhet.

Kiegészíteném, hogy a 36. cs. és kir. tábori ágyúezred sorozási körzete Nagyszeben volt. A 10. cs. és kir. huszárezred maradéka pedig Erdélyben harcolt az 1916 augusztusában az Antant oldalán hadba lépett Románia ellen. Gyergyó, Brassó, Nagyszeben elesett. Erkölcsi kötelessége lehetett a 36. tábori ágyús ezrednek visszafoglalni a sorozási körzetét, szülőföldjét. *(1916. október 9.-re ez meg is történt, némi német segítséggel. Majd december 6.-ra, vagyis Mikulásra Bukarestet is elfoglalták.)*

Végül is van esélye, hogy ez az „öreg” tüzér Horipapa. Sőt akár, mindkettő, előbb huszár, majd az ezred átszervezése után a tüzér is lehetett Ő. Ebben az esetben két bronz vitézségit is kapott. Esetleg, csak a fránya közlöny tévedett.

Azonban nem ez a lényeg!

Idézem a laudációt, amit 1943-ban írtak róla, a már említett Ezüstkalászos gazdák könyvében: *„Horváth Gábor, Nemestördemicz: Bíró, képviselőtestületi tag. Hangya pénztári ellenőre. Hitelszövetkezeti ig. tagja. A rom. kat. egyház világi elnöke, pénztárnoka és gondnoka. A megye legtekintélyesebb és legszakavatottabb gazdája. 1941. óta Ezüstkalászos Gazda. Kitüntetései: Br. és Kcsk.”*

Mindez nem következhetett volna be, ha Horipapa lehetőségeinek kibontakozását nem indítja el a katona sors. Először 1902-1905 között, mint tényleges huszár. Ezt követően 1914-18 között, mint a hazáját a legnagyobb elszántsággal, hősiiesen védő négy gyermekes családapa.

Budapest, 2014. május 20.

Horváth László Ferenc dr.